

PRIMA FACIE

Draamateater

Suzie Miller

PRIMA FACIE

2019

Inglise keelest tõlkinud Anne-Ly Sova

ühes osas

Lavastaja → OTT RAIDMETS (Endla Teater)

Kunstnik → KSENIA VERBEŠTŠUK

Videokujundaja → ANITA KREMM

Valguskujundaja → TRIIN SUVI

Helilooja ja helikujundaja → MARKUS PALO

Etenduse juht → ANNELI ROOSI

Näidendi õiguseid vahendab The Agency (London) Ltd,
24 Pottery Lane, London W11 4LZ e-mail: info@theagency.co.uk
ja Eesti Teatri Agentuur.

Prima Facie esmalavastus toimus Griffin Theatre Company
poolt teatris SBW Stables Theatre, Sydney, 17. mail 2019.

Esietendus 31. jaanuaril 2026 väikses saalis.

Prima facie tähendab ladina keeles 'esmapilgul',
'esmamulje põhjal', juriidilistes tekstides on
kasutatud ka tähenduses 'eelkõige', 'näiliselt'.

Tessa → MARIAN EPLIK

MARIAN EPLIK: OMA LOO ÄRA RÄÄKIMINE ON TÄHTIS

Mille poolest monolavastuse tegemine su senistest kogemustest erineb?

Marian Eplik: Maht on kindlasti üks asi – see on nii palju suurem kui ükski roll, mis ma olen kunagi teinud. Mahust olulisem on aga lakkamatus. Ei saa puhata, mitte hetkekski. Olen kasutanud palli metafoori, minu meelest see sobib väga hästi: monotükis ei saa palli mitte kordagi mitte kellelegi teisele anda, peab kogu aeg ise seda õhus hoidma ja mitte lootma kellegi teise peale, kes pakuks midagi uut, või et saaks korraks taha-poolle nõjatuda ja kuulata, mis partner räägib, või võtta midagi, mingit emotsiooni, impulssi, kellegi teise pealt. Kõik impulsid peavad tulema tekstist ja enda kujutlusest, kusagilt väljastpoolt neid loota ei ole. Meil on küll väga hea valgus- ja helikujundus, tunnen, et need väga aitavad. Ja muidugi on partneriks ju ka publik, aga ta on ikkagi teistmoodi kui lavapartner. Minu jaoks on monotüki mängimine see: kogu aeg edasi, edasi, edasi, mis järgmiseks...

Mis on seni on olnud sinu tekstimahukam roll?

Marian Eplik: „Laineid murdes“ Vanemuises. Draamateatris vahest „Võrk“. Praegu õpin teksti palju rohkem, kui vist kunagi varem üldse olen pidanud õppima. Mulle jääb tekst kergesti meelde, aga seda proovide käigus, liikumise ja muuga koos. Ma pole kunagi olnud see tüüp, kes võtab kodus raamatu kätte ja hakkab tuupima. Aga nüüd ei olnud teist varianti, täpselt nii pidigi tegema. Kuna näidend on nii hästi kirjutatud, siis

ta jääb ka niimoodi õppides pähe.

Sukeldusid näidendi kaudu sulle seni üsna kaugesse juuramaailma. Mis on olnud üllatav?

Marian Eplik: Meil käisid proovide ajal kohtuniku-, advokaadi- ja prokuröritööst rääkimas professio-naalid. Neid kuulates tundus kõik väga-väga selge, ka nende inimeste vankumatu usk sellesse, mida nad teevad. Nad tõesti ütlesid täpipealt samu lauseid, mis kõlavad näidendis. Iga kord, kui meie küsisime, et kas siin ei teki mingit moraalselt küsimust või kuidas sa saad kaitsta kohutavat kurjategijat, siis seal ei olnud mingisugust kahtlust: kõigil on õigus kaitsele, see ongi õigussüsteemi põhimõte.

Ma üllatusin, kuivõrd sarnased meie ametid on, advokaadi roll ja näitleja roll.

Näitlejana näen, et kohtus on ju ka süsteem, mis, nagu näidendis öeldakse, toimib nii täpselt ainult siis, kui igaüks mängib hästi oma rolli. Konkreet-selt kellegi roll on kaitsta ja tal on omad tekstiraa-matud või muud materjalid ja võtted, mida ta kasutab, teeb kõik selleks, et seda rolli hästi täita. Jah, nemad saavad väga pikkade aastate jooksul seda ühte rolli täiuseni lihvida, näitlejal on igal õhtul erinev roll täita, see on erinev, aga selline mängus osalemine tuli tuttav ette.

Lähisuhtevägivallast on hakatud viimastel aastatel rohkem rääkima, selle ennetusega tegelema. Kas sellest on abi, et ka teater selle teemaks võtab?

Marian Eplik: Kindlasti on. Ühelt poolt on näitle-jana natuke see tunne, et kuidas sa üldse räägid, kui sa ise neid asju ei tea. Mitte et ma tunneks, et mul ei ole õigust seda teha, aga kuidas ma ikkagi seisan laval ja jutustan lugu, mis on nii paljude inimestega päriselt juhtunud, aga ei ole päriselt

minu lugu. Kuidas ma siis nüüd seda pisarsilmil räägin. Aga teiselt poolt ma tean, et nii palju selliseid lugusid jääb rääkimata, ja kui teatri kaitse all rääkida see üks lugu ausalt ära, siis sellest on abi. Mina saan seda teha mängult, turvalises keskkonnas.

See, et me probleemist räägime, on juba mingi algus, mulle tundub. Muidu mõnikord me pigistame silma kinni, ütleme näiteks, et tehti küll niisugune nõme nali praegu, aga noh, las ta olla pealegi... Aga kui ei naeraks selle nalja üle? Sest see ei olnud hea nali! Kui me viisakusest ei taha midagi öelda, kõik kaasa naerame, probleemist ei räägi, siis normaliseerime mingeid täiesti valesid asju.

Ühest küljest ma ei saa aru meestest, kes mängivad lolli ja ütlevad, et oi, ma ei tea, kas nüüd ei tohi enam tere öelda ja naistele ust avada. Kui sa päriselt ka ei tee vahet sellel, et sa teed naisele ukse lahti ja lased ta ette või et sa krabad teda tagumikust, noh, siis sa oled lihtsalt idioot. Aga teisest küljest on lähisuhetes juhtumeid, kus piirid võivadki olla väga segased.

Kui palju on näidendis Briti ja Eesti konteksti erinevusi?

Marian Eplik: Mõningaid erinevusi on, aga tüki raskuspunkt on universaalses kohas. See on ka põhjus, miks seda on nii mitmes riigis ja keeles mängitud, et peateema kõnetab kõikjal. Kahjuks.

Mis see on, mis kõnetab?

Marian Eplik: Õigluse otsimine? Mulle tundub, et professionaalina saab see tegelane Tessa isegi aru, et ei, õiglust ma ei saavuta, aga võib-olla on tähtis ka oma loo ära rääkimine, selle valjusti väljaütlemine, et ma tahan, et mind kuuldaks, ma tahan, et mind nähtaks. Minu meelest on näidendis väga ilus mõte ka see, et seadus ei ole kivisse raiutud, justkui et kusagilt see meile anti ja vaat nii see on ka aegade lõpuni. Ei, seadus on elav ja hingav asi ja meie endi poolt loodud meie kogemuste põhjal. Ja kui ühel hetkel see seadus ei toimi enam või ei kaitse enam kõiki või ei ole meie muutunud arusaamade kohaselt enam piisav, siis tuleb seda kuidagi muuta.

OTT RAIDMETS: VASTUTUS OLLA TÕENE

Mis on selles töös eriline, millist vastutust see kaasa toob?

Ott Raidmets: Vastutus on olla tõene ja täpne, nii ohvrite kui ka vaatajate kui ka nende ees, kes pole teemaga nii hästi kursis. Ennekõike vastutus inimeste ees, kes on saalis ja pidanud seksuaalrünnakut kogema. Meie ülesanne on neid mitte alt vedada. Üritame adekvaatselt kirjeldada kannatanu läbielamisi ja loomulikult ka nende omi, kes otsivad abi kohtusüsteemilt. Tahame näidata, kui laastava jälje võib selle valiku tegemine jätta, samal ajal tunnustades nende inimeste julgust.

Üks näidendi eesmärke on loomulikult osutada süsteemi puudujääkidele ohvrite kaitsmisel, aga meie jaoks on suurem fookus ohvri endal. Mis on see vaimne hind, mida kannatanu maksma peab?

Kuidas te juuramaailma ja tippadvokaadist tegelaskuju tundma õppisite?

Ott Raidmets: Meile olid kohtusüsteemi tundmaõppimisel ja näidendi mõtestamisel väga suureks abiks kohtunik Siim Mõistlik ja riigikohtunik Heili Sepp. Viimane aitas meid ka näidendi tõlkimisel, peaasjalikult juriidiliste terminitega. Need kohtumised olid äärmiselt põnevad ja silmi avavad. Kahest kohtumisest jäi loomulikult väheks, aga oleme tänulikud selle vähesegi eest. See on vinge, et teater annab võimaluse selliste inimestega kohtuda – karismaatilised ja targad kujud mõlemad. Imetlen tohutult nende inimeste tööd ja loodan siiralt, et suudame kujutada vandeadvokaati laval nii, et ka mõni selle ala esindaja saalis

nina ei kirtsuta.

Usun, et ka Marianile avas see rolli kehastamisel mingeid uusi kihte.

Mis tundeid tekitab see teema – lähisuhtevägivalda tõde ja õigus – sinus mehena?

Ott Raidmets: Ohvrite lugusid on valus lugeda. Mehena tekkis mitmel korral häbi, kuidas mehed naistesse suhtuvad ja nendega käituvad. Ja veel tekkis üks hästi tugev reaktsioon: isana teha kindlasti nii, et minu enda poeg kasvaks üles lugupidamise ja taktitundega naiste vastu. Vägistamine ei ole seks. See on vajadus domineerida. Alatihti kajas nendes lugudes vastu just mingi hoiak või suhtumine, et naissugu ei väärigi enamat, ei küündi muuni.

Need lood panid sees tööle justkui mingi alarmi, liigutasid sügavalt, ja sellepärast tunduski see näidend mulle lavastama hakates niivõrd oluline. Sest see annab inimestele võimaluse kuulata. Kui kuuleme, siis loodetavasti ka mõistame. Kui mõistame, siis on lootust, et paneme rõhku rohkem sellele, mida kannatanud räägivad. Rõhu all pean silmas nende uskumist. Me oleme riigi ja ühiskonnana läbi kukkunud, kui me seda ei suuda.

Foto Michele Aboud.

SUZIE MILLER

Rahvusvaheliselt tunnustatud näitekirjanik ja stsenaarist Suzie Miller sündis Austraalias Melbourne'is, õppis seelses Monash'i ülikoolis immunoloogiat ja mikrobioloogiat, otsustas seejärel eriala vahetada, kolis Sydneysse ning õppis Uus-Lõuna-Walesi ülikoolis juristik. Pärast põgusat põiget äriõigusse töötas ta aastaid Sydney kogukonnakeskustes inimeste ja lastekaitseõiguse juristina, keskendudes eelkõige seksuaalkuritegudele. Lood, mida Miller oma klientidelt kuulis, mõjutasid oluliselt

tema arusaama õigussüsteemist. Advokaaditöö kõrvalt jätkas Miller õpinguid, pöördudes nüüd teatri poole – alul erakoolis näitlemist õppides, siis omandas magistrikraadi teatri ja filmi alal ning õppis näidendite kirjutamist riiklikus etenduskunstide instituudis. Tema esimene täispikk näidend „Cross Sections“ esietendus 2004. aastal Sidney The Old Fitz Theatre'is ning selle vastukaja oli nii märkimisväärne, et Miller tabas end mõttelt: „Võib-olla avaldan ma lugude kirjutamisega suuremat mõju, kui iga päev kohtus käies,“ ning hakkas aina enam kirjutamisele keskenduma. Esialgu jagas ta oma elu siiski mõlema karjääri vahel, töötades nädalas paar päeva advokaadina, et ülejäänud aeg kirjutamisele pühendada. 2009. aastal seisis ta aga valikutes – talle pakuti kohtunikuametit Sydneys ning näitekirjanikuresidentuuri Londoni kuninglikus rahvusteatris. Miller otsustas näitekirjanduse kasuks, kolis koos perega aastaks Inglismaale ning elab ja töötab sellest peale vaheldumisi Sydneys ja Londonis. Ta on kirjutanud üle 20 täispika näidendi, mis on rohkem kui 100 lavastuses jõudnud kogu maailma lavadele ning pälvinud mitmeid mainekaid auhindu. 2020. aastal sai ta doktorikraadi Queenslandi Tehnikaülikooli loomemajanduse teaduskonna draamaosakonnast, tema doktoritöö kandis pealkirja „The mathematics of longing: Exploring the interface between science and theatre by translating mathematical theorems into a play script“ („Igatsuse matemaatika: teaduse ja teatri kokku puutepunkti uurimine matemaatiliste teoreemide tõlkimise kaudu näidenditekstiks“) – üks osa sellest doktoriväitekirjast oli aluseks näidendile „The Mathematics of Longing“.

Oma seni kõige tuntuma näidendi „Prima facie” ideed kandis Miller endaga kaasas juba juuraõpingute ajast, kuid julguse see näidendiks kirjutada leidis ta alles 2017. aastal #MeToo liikumise käigus. „Prima facie” tugineb paljuski lugudele, millega Miller oma advokaaditöös kokku puutus ning käsitleb naiste kogemusi kehtivas õigussüsteemis. Miks on tegu aga mononäidendiga? „Ma tahtsin, et vaataja näeks ja kogeks seda seksuaalrännaku juhtumit naise vaatenurgast ning näeks seejärel, kuidas seda esitatakse ja käsitletakse kohtus nii, et see näib ebatõene,” ütleb Miller ning lisab: „Ma kirjutasin selle lihtsalt seetõttu, et mul oli vaja see enda jaoks kirja panna. Ma mõtlesin: „Ah, see ei jõua kunagi lavale, see on ju vägistamisest rääkiv näidend.”” Miller eksis – „Prima facie” esmalavastati 2019. aastal Sydneys Griffin Theatre’is, lavastajaks Lee Lewis ning peaosas Sheridan Harbridge. 2022. aasta kevadel Londonis ja 2023. aastal New Yorgis esietendunud lavastus, lavastajaks Justin Martin ja Tessa kehastajaks Jodie Comer, pälvis aga erakordse tunnustuse – see nomineeriti viiele Olivier’ auhinnale (võites parima uue näidendi ja parima naisnäitleja auhinna) ja neljale Tony auhinnale (võites parima naisnäitleja auhinna) ning pälvis veel mitmeid auhindu. „Prima facie” Londoni lavastuse põhjal valminud NT Live’i filmiversioon on kõigi aegade suurima piletituluga NT Live’i film ning praeguseks on Milleri näidend tõlgitud enam kui 30 keelde ning lavastatud rohkem kui 48 riigis, selle põhjal 2023. aastal valminud romaanigi on avaldatud juba seitsmes keeles. 2026. aastal peaks kinolinadele jõudma ka „Prima faciel” põhinev mängufilm, mille peaosas on Cynthia Erivo.

OHVRIABI

2024. aastal registreeriti 746 seksuaalkuritegu, sealhulgas 202 vägistamist.

[Loe lisaks](#)

2024. a Eesti naiste tervise uuringu² andmetel on 35% vastajatest kogenud elu jooksul seksuaalselt vägivalda, viimase 12 kuu jooksul 6% vastajatest.

Mis on seksuaalvägivald?

Seksuaalvägivald on igasugune seksuaalne tegu või selle katse, mis toimub ilma inimese selge, teadliku ja vabatahtliku nõusolekuta. See võib olla vägistamine, seksuaalne ahistamine, soovimatud puudutused, soovimatute seksuaalse sisuga sõnumite või piltide jagamine või muus vormis seksuaalne väärkohtlemine, samuti olukorra ärakasutamine ähvarduse või manipulatsiooni kaudu.

Sageli ei pruugi inimene ise mõista, et kogetu on seksuaalvägivald. Vastutus on alati vägivalla toimepanijal, mitte ohvril.

[Loe lisaks](#)

Vaid „Jah“ tähendab nõusolekut

„Jah“ ei ole:

- Vaikus
- Ükski riideese ega riietumisstiil.
- Sõbralik või flirtiv pilk
- Alkoholi joomine
- „Ma ei julge.“
- „Mul vist ei ole tuju ...“
- „Ma enam ei taha.“
- „Äkki teine kord?“
- „Ma pole päris kindel.“
- „Ma eelistan mitte.“
- „Pigem ei.“
- „Võib-olla.“
- „Ma ei tea.“

Igasugune seksuaalne tegu ilma selge nõusolekuta on seksuaalvägivalla vorm.

Seksuaalvägivalla mõju

Seksuaalvägivallale või selle katsele reageerivad inimesed väga erinevalt – traumale ei ole üht kindlat reaktsiooni. Oluline on mõista, et kõik reaktsioonid ja tunded on normaalsed ja loomulikud.

Pärast juhtunut võivad esineda:

- **Füüsilised mõjud:** vahetud vigastused (nt verevalumid, rebendid, kriimustused), pinge ja (krooniline) valu kehas (nt vaagnavalu, peavalu), seksuaalsel teel levivad haigused, soovimatu rasedus, une- ja söömisrütmi muutused, iiveldus.
- **Psühholoogilised mõjud:** ärevus, depressioon, posttraumaatiline stressihäire, pealetükivad mälestused või soov olukordi vältida, mis meenutavad toimunut, keskendumisraskused, mäluhäired ja hajameelsus, viha, hirm, abitus,

süütunne või häbitunne, tunde-, keha- või reaalsustaju muutused), madal enesehinnang ja identiteedikriis, kontrollikaotuse tunne – keha ja elu üle.

- **Seksuaaltervise ja intiimsuse mõju:** Seksuaalse huvi langus või täielik kadumine, valulik vahekord (vaagnapõhjalihaste pingest), usalduse kadumine partneri või oma keha suhtes, hirm intiimsuse ees, mõnikord vastupidi riskikäitumise tõus.

- **Sotsiaalsed mõjud:** raskused suhtes, sotsiaalne isolatsioon, endassetõmbumine, töö ja koolis toimetuleku langus, hirm avalikkuse ja kogukonna reaktsioonide ees.

- **Majanduslik ja elukorralduslik mõju** - tööst või õppest ajutine või pikk kõrvalejäämine, kaotatud sissetulek või ravikulud, turvariskide tõttu kolimine või muud elukorralduse muutused.

Mõju võib püsida kuid, aastaid või elu jooksul periooditi taas esile tõusta. Võivad tuua kaasa näiteks riskikäitumist või sõltuvusprobleeme. Oluline on teada, et kuigi seksuaalvägivald võib inimest sügavalt mõjutada, ei määra see tema väärtust ega tulevikku. Õige toe ja abiga, traumateadliku lähenemisega on võimalik taastuda.

Abi on olemas.

Kõigile – olenemata soost või vanusest.

Kui oled kogenud seksuaalvägivalda või kahtlustad, et see on juhtunud, pea meeles, et sa ei ole üksi. On olemas mitmeid toe ja nõustamise võimalusi.

- **Ohvriabi kriisitelefoni 116 006 (24/7) või veebivestlus [palunabi.ee](https://www.palunabi.ee)** – anonüümne tugi ja nõu.

- Pöördu võimalikult kiiresti ja kuni 7 päeva jooksul seksuaalse rünnaku, vägistamise või selle kahtluse korral **seksuaalvägivalda kriisiabikeskusesse (SAK)**. SAKid asuvad viies Eesti piirkonnas, avatud 24/7. Esmane nõustamine, vajadusel tõendite kogumine, esmane meditsiiniline abi. Pöörduda võib ilma saatekirjata, politseid kaasamata.

[Kontaktid leiad siit](#)

- **Naiste tugikeskused** – turvaline majutus või nõustamine igas maakonnas.

[Kontaktid leiad siit](#)

- **Piirkondlik ohvriabi** – vahetu tugi ja nõustamine.

[Kontaktid leiad siit](#)

Hädaolukorras helista 112.

Abi on konfidentsiaalne ja tasuta. Sa ei pea sellega üksi olema — Sa väärid turvatunnet, hoolt ja lugupidamist.

Turvaline elu – sinu otsus, meie toetus.

[Palunabi.ee](https://www.palunabi.ee)

ÕIGUS ON HEADUSE JA ÕIGLUSE KUNST

Raul Narits

Küsimusele, mis on õigus, on vastata sama raske, kui Pilatuse küsimusele, mis on tõde (Uus Testament. Johannese 18, 38).

Kust on pärit nimetus „õigus”? See on vaieldav küsimus ja keeleteadlased ei anna siin ühest vastust. Roomlased tähistasid õigust sõnaga *ius*. Võib-olla oli see seotud vande või töotusega, mida tähistas sõna *iurare*. Inglise keeles tähistab õigust *law*, saksa keeles *Recht*, prantsuse keeles *Droit*, itaalia keeles *diritta*, hispaania keeles *derecho*, soome keeles *oikeus*. Enamikus nendest keeltest on sõnal „sirgjoonelisuse”, seega nagu millegi „õige” varjund.

Eesti keeles on sõnal „õigus” traditsiooniline, millegi parema, sirgjoonelisema tähendus. Kuid ei maksa unustada, et eesti keel tunneb ka sõna „tõde”. Kirjandusklassik Anton Hansen Tammisaare on oma tippteose pealkirjastanud „Tõde ja õigus”. Selline sõnadevarjund juhhib tähelepanu sellele, et mitte alati ei pruugi õigus olla tõde, vaid ainult millegi suhtes parem, õiglasem.

Üks esimesi üldist tunnustust leidnud õiguse tähistusi on meieni jõudnud rooma jurisprudents. See kuulub jurist Celsusele, kes on öelnud: „*Ius est ars boni et aequi*” – õigus on headuse ja õigluse kunst. Keiser Justinianuse valitsemise ajal legaliseeris eriline keiserlik ettevalmistuskomisjon oma töö tulemused (529–533) ja XVI sajandil *Corpus iuris civilis*’e nime saanud seadustik sisaldab Celsuse õiguse määrangut *digesta* (põhijao) alguses. Celsuse määratluse võttis üle A. Thomas (*Summa Theologia*): see annab tunnistust määratluse väärtusest õhtumaades keskajal.

Vaieldamatult lahknevad käsitlused tublisti selle kohta, mis on õiglane ja hea. Samas ei järeldu siit, et õiguses oleks orienteerumine õiglusele ja headusele saatuse hooleks jäetud. Kaks mastaapi – õigus ja headus – on nõuded, millele on allutatud kogu õigus ja selle rakendamine. Teisalt juhib taoline määratlus meie tähelepanu sellele, et õiguse käsitlemine ei ole vastavate reeglite mehaaniline käsitlus, vaid see seisneb huvide ja väärtuste tasakaalustamise kunstis. Ladinakeelne termin *ars* (kunst) hõlmas Celsuse ajal tänapäevatermini „teadus” tähenduse. Seega näeks Celsuse määratlus tänapäevases eesti keeles välja: õigus on teadus heast ja õiglasest. Celsuse õiguse määrangul on oluline roll ka kaasajal. Nimelt osundab see õiguse seotusele teatud väärtusmastaapidega ja kogu õigusteaduse seotusele eetikaga. Õigusteaduses on kesksel kohal hea ja kurja probleem, see on sügavalt eetiline teadus. I. Tammelo kirjutab: „Tung õigluse poole on omane meile kõigile. Ebaõiglust põlgab igaüks...” (Tammelo, I. Õigus ja hool. 2001). Nii see valdavalt ongi, kuid tung õigluse poole ei lahenda küsimust sellest, milline peab olema õiglane õigus. Esmapilgul on kerge nõustuda õiglusele sisu andva klassikalise eeskirjaga *suum cuique* – igaüks peab saama selle, mis talle kuulub. Lahtiseks jääb, mis on siis see, mis kellelegi peab kuuluma. Otsides vastust küsimusele, milline on õiglane õigus, otsib filosoof vastust eetiliselt õigele käitumisele õigusega korrastatud inimekäitumise sfääris. Seepärast ei tohi ja õigupoolest ei saagi mööda vaadata õiguslikust tegelikkusest, kehtestatud või kujunenud käitumise mastaapidest ja nende vastavusest vähemalt eetilisele miinimumile.

„Õiguse entsüklopeedia” (2004)
sissejuhatus

Istanbuli konventsioon

Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon (www.riigiteataja.ee/akt/226092017002) sätestab, et konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid, et edendada ja kaitsta kõigi inimeste, eriti naiste õigust elada vägivallavaba elu nii era- kui avalikus sfääris.

Eesti ratifitseeris Istanbuli konventsiooni 26. oktoobril 2017.

Katkendeid

Artikkel 4 – Põhiõigused, võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine

1 Konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid, et edendada ja kaitsta kõigi inimeste, eriti naiste õigust elada vägivallavaba elu nii era- kui avalikus sfääris.

2 Konventsiooniosalised mõistavad hukka naiste diskrimineerimise kõik vormid ning võtavad viivitamata vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid vägivalla ennetamiseks, eriti:

- sõnastades oma riigi põhiseaduses või muudes asjakohastes õigusaktides naiste ja meeste võrdõiguslikkuse põhimõtte ning tagades selle põhimõtte rakendamise tegelikkuses;
- keelustades naiste diskrimineerimise, sealhulgas vajaduse korral sanktsioonide rakendamise kaudu, ning
- tühistades ja kaotades naisi diskrimineerivad seadused ja tavad.

3 Konventsiooni sätete, eriti ohvri õiguste kaitse

meetmete rakendamine konventsiooniosaliste poolt tagatakse ilma mis tahes alusel diskrimineerimiseta, olgu selleks bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunustus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvahemusse kuuluvus, varanduslik seisund, sünnijärgne päritolu, seksuaalne sättumus, sooline identiteet, vanus, tervislik seisund, puue, perekonnaseis, migrandi või põgeniku staatus või muu staatus.

4 Erimeetmeid, mis on vajalikud soolise vägivalla ennetamiseks ja naiste kaitsmiseks soolise vägivalla eest, ei käsitleta konventsiooni alusel diskrimineerimisena.

Artikkel 36 – Seksuaalvägivald, sealhulgas vägistamine

1 Konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et järgmised tahtlikud teod oleks kriminaliseeritud:

- a sugulise iseloomuga teona mingi kehaosa või eseme viimine teise isiku tuppe, pärakusse või suhu ilma teise isiku nõusolekuta;
- b sugulise iseloomuga tegude toimepanemine teise isiku peal ilma tema nõusolekuta;
- c teise inimese sundimine sugulise iseloomuga tegudele kolmanda isikuga ilma tema nõusolekuta.

2 Nõusolek tuleb anda vabatahtlikult inimese vaba tahte tulemusena, mida hinnatakse kaasnevate asjaolude kontekstis.

3 Konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid, et lõiget 1 kohaldataks ka tegude suhtes, mis on toime pandud riigisisese õiguse kohaselt tunnustatud endiste või praeguste abikaasade või partnerite vastu.

Nõusolekuseadus

Riigikogus läbis 2. detsembril 2025 esimese lugemise karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, mida avalikkuses on hakatud kutsuma nõusolekuseaduseks.

Eelnõu keskne eesmärk ei ole reguleerida inimeste omavahelisi intiimsuhteid, vaid tagada inimestele parem kaitse seksuaalkuritegude eest, tuues seadusesse selge põhimõtte: intiimsuhe eeldab mõlema osapoolle vaba ja väljendatud nõusolekut.

Justiits- ja digiminister Liisa Pakosta selgitas Riigikogu täiskogu ees nõusolekuseaduse eelnõu tutvustades, et praegune karistusseadustiku käsitus ei vasta enam ühiskonna ootustele ning vajab ajakohastamist. Tema sõnul on muudatuse peamine eesmärk ära hoida kuritegusid ning tagada parem kaitse nii naistele kui meestele, kes võivad sattuda seksuaalkuritegude ohvriks. Minister rõhutas, et inimese kehaline puutumatuse on sama oluline kui iga teine põhi- väärtus ja ilma nõusolekuta ei ole kellelgi õigust teise inimese keha puutumatusse n-ö sekkuda.

Nõusolek peab olema selgelt väljendatud

Pakosta tõi esile, et uus lähenemine kajastab Eesti ühiskonnas juba valitsevat arusaama: seksuaalsuhete eelduseks on mõlema poole teadlik ja väljendatud nõusolek. Uuringud kinnitavad sama – üheksa inimest kümnest leiab, et enne seksuaaltegevust tuleb veenduda teise osapoolle nõusolekus. Ministri sõnul on Eesti ühiskond selliseks muudatuseks valmis.

Tardumisseisund ei ole nõusolek

Eelnõu üks olulisemaid muudatusi puudutab tardumisseisundit, mis on teaduslikult tõendatud reaktsioon ohuolukorras. Tardunud inimene ei suuda rääkida, liikuda ega oma tahet väljendada, mistõttu ei saa sellist seisundit pidada nõusolekuks. Pakosta rõhutas, et senine seadus ei käsitle tardumisseisundi ärakasutamist piisavalt selgelt, mis on toonud kaasa juhtumeid, kus ohver tunneb, et talle on liiga tehtud, kuid tõendamisstandard ei võimalda menetlust jätkata.

Fookuses ei ole karistuste karmistamine

Ministri sõnul ei too eelnõu kaasa süütute inimeste süüdimõistmist ega muuda tõendamisreegleid. Ta rõhutas, et süütuse presumptsioon jääb absoluutselt täiel määral kehtima ning kohus saab inimesi karistada ainult sõltumatult hinnatud tõendite kogumi alusel. Eesmärk ei ole karistuste karmistamine ega vanglate täitmine, vaid uute ohvrite ärahoidmine ja selgema õigusraamistiku loomine olukordadeks, kus nõusolek puudus, kuid füüsilist vägivalda ei kasutatud.

Pakosta ütles veel, et eelnõu ei reguleeri inimeste omavahelisi intiimsuhteid, vaid tegeleb kuritegudega – olukordadega, kus inimese kehalist puutumatust rikutakse või võetakse temalt võimalus oma tahet väljendada.

<https://www.justdigi.ee/uudised/nousolekuseaduse-eelnou-labis-riigikogus-esimese-lugemise>

Nõusolekuseaduse seletuskiri

www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/80b8df88-d87d-4116-98ae-2f2d4f806d28/karistusseadustiku-muutmise-seadus-nousolekupohine-seksuaalvagival-la-kasitlus/

Katkendeid

Kehtivas Eesti karistusõiguses on karistatav inimese tahte vastane suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu vägivallaga või kasutades ära inimese seisundit, milles ta ei ole võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama (vastavalt karistusseadustiku §-d 141 ja 141¹). Nõusoleku puudumist väljendavad mõlema koosseisu puhul sõnad „inimese tahte vastane”, samas peab lisaks nõusoleku puudumisele / tahtevastasele esinema ka vägivald või ohvri seisundi ärakasutamine. KarS § 143 puhul ei pea esinema vägivalda ega seisundit, milles inimene ei ole võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama. Küll aga peab toimepanija ja kannatanu vahel olema sõltuvussuhe, kus toimepanijal on võimalus pakkuda kannatanule eeliseid või võtta ära hüvesid, ning toimepanija panema seksuaalteo toime oma võimupositsiooni ära kasutades. Näiteks saab siin tuua juhtumid, kui tegemist on pereliikmega, treeneriga, ülemusega või muu inimesega, kellel on võim kannatanut kuidagi mõjutada, nii et viimane justkui nõustub vahekorraga, isegi, kui ta sellega tegelikult muul juhul vabatahtlikult nõus ei oleks. Seega, üksnes nõusolekuta/tahtevastane suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu ei täida kehtiva KarS § 141, 141¹ või 143 koosseisu.

Justiitsministeerium koostas 2024. aastal analüüsi seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude koosseisude vastavuse kohta Euroopa Nõukogu Istanbuli konventsioonile. Analüüsis jõuti järeldusele, et seksuaalse enesemääramise vastased süüteokoosseisud, täpsemalt KarS § 141, 141¹ ja 143 ei vasta praegu täiel määral Istanbuli konventsiooni artiklile 36. Täielikuks vastavuseks peaksid nimetatud sätted lähtuma nõusolekust. See tähendab, et karistatav peaks olema nõusolekuta suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu, ilma et nõusoleku puudumise kõrval peaksid olema täidetud lisatingimused, näiteks esinema vägivald või abitusseisund ehk võimetus vastupanu osutada või toimumust aru saada.

Justiits- ja Digiministeeriumi andmetel („Kuritegevus Eestis 2024“) moodustasid 2024. aastal täisealise kannatanuga kontaktsete seksuaalkuritegude puhul kannatanutest 95% naised. Seksuaalvägivald on väga varjatud vägivallatüüp. Seksuaalkuritegude, sh vägistamiste hulka, mis tegelikkuses täiskasvanute vastu toime pannakse, aitavad hinnata elanikkonna hulgas tehtud uuringud. Statistikaameti 2023. aastal tehtud suhteuringu¹ andmed näitavad, et täiskasvanuna on seksuaalset vägivalda kogenud iga viies naine (18%) ja 3% meestest. Intiimpartneri seksuaalset vägivalda on kogenud 9% naistest ning 1% meestest. Seksuaalvägivald on üks osa laiemast vägivalla mõistest². Vägivalda on keskmisest rohkem kogenud noored naised, kes on vanuses 18–29 aastat, ja kõige vähem naised, kes on juba vanemas eas (65–74 aastat)³. Sama vanuseproportsioon kehtib ka meeste puhul. Uuringu autori Jana Brunsi hinnangul peituvad põlvkondlikud erinevused vägivaldse käitumise

erinevas tajumises – see, mida 50–60 aastat tagasi peeti justkui normaalseks, liigitub tänapäeval inimeste teadvuses vägivallaks. Sotsiaalkindlustusameti 2021. aastal 15–74-aastase elanikkonna seas tehtud uuringu⁴ andmed näitavad, et vähemalt üht tüüpi uuringus nimetatud seksuaalvägivalda oli viimase 12 kuu jooksul kogenud ligi 4% inimestest, sh umbes 2% on kogenud seksuaalvägivalda korduvalt. Kõige sagedamini kogeti sundi seksuaalsele tegevusele või nõustuti seksuaalse tegevusega hirmust võimalike tagajärgede ees. Seksuaalvägivalda olid kogenud nii naised kui ka mehed, kuid naiste seas oli seda kogenuid veidi rohkem. Nii mehed kui ka naised olid kõige sagedamini viimast seksuaalvägivalla tegu kogenud praeguse partneri toimepanduna – neljandik vastanutest märkis toimepanijaks praeguse partneri. Seksuaalvägivalda kogenud naistest 23% märkis toimepanijaks endise elukaaslase ja 19% võõra inimese. Mehed märkisid sagedamini toimepanijaks tuttava (21% seksuaalvägivalda kogenud meestest). Seksuaalvägivalda olid sagedamini kogenud nooremad vastajad. Viimase aasta jooksul seksuaalvägivalda kogenud olid sagedamini inimesed, kes olid seksuaalset väärkohtlemist kogenud ka lapsena. (Sotsiaalkindlustusamet 2021).

2024. aastal toimunud Eesti naiste tervise uuringu (2024)⁵ [5] andmed näitavad, et seksuaalset vägivalda kogenute osakaal 16–44-aastaste vastajate hulgas on kasvanud tähelepanuväärselt: 2014. aastal 24%, 2024. aastal 35%.

¹Statistikaameti statistikaandmebaasi rubriigi „Sotsiaalelu“ alarubriik „Õigus ja turvalisus“.

<https://andmed.stat.ee/et/stat>, vaadatud 17.07.2025.

²Vt suhteuuringus kasutatud terminite määratlusi Statistikaameti kodulehelt.

<https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/metoodika-ja-kvaliteet/esms-metaandmed/40616#3-Statistika-esitus-2>, vaadatud 17.07.2025.

³Statistikaamet (2023). Seni suurim ja terviklikum suhteuuring paljastab: Eesti inimese kogeb enim vägivalda just paarisuhtes. Uudis 11.10.2023. <https://www.stat.ee/et/uudised/seni-suurim-ja-terviklikum-suhteuuring-paljastab-eesti-inimene-kogeb-enim-vagivalda-just-paarisuhtes>, vaadatud 17.07.2025.

⁴Sotsiaalkindlustusamet (2021). Vägivalla kogemise uuring (raport); vägivalla kogemise uuring (esitlus), vaadatud 17.07.2025.

⁵Part, K., Laanpere, M., Ringmets, I., Eltermaa, M., Hein, M., Kond, K., Tõniste, G., Alafrange, M., Paju, K., Lõhmus, L., Karro, H. Eesti naiste tervis 2024: seksuaal- ja reproduktiivtervis, tervisekäitumine, hoiakud ja tervishoiuteenuste kasutamine. Uurimisaruanne. Tartu: Tartu Ülikooli naistekliinik ja seksuaaltervise uuringute keskus, 2025. <https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/4/uurimus-1.pdf>, vaadatud 22.07.2025.

Lavastuses kasutatud muusika →

**Coldplay -
A Sky Full of Stars**

**Petula Clark -
Downtown**

lavastusala juhataja Mikk Lagemaa
pealavameister Oskar Irve
lavameistrid Alver Linnamägi, Eerik Nõlvaku,
Janno Jaanus
valgusala juhataja Priidu Adlas
valgusmeistrid Andreas Altmäe, Raimond Danilov
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
heli- ja videomeister Taaniel Pogga
grimmiala juhataja Siiri Lauri
grimeerijad Marit Pruul, Kristel Kärner,
Reet Laur, Lore Söerunurk
kostüümiala juhataja Piret Tang
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,
Inge Vagiström, Jana Volke
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
riietajad Kayre Pärnpuu, Jaanika Idvan,
Annely Pahman, Ragne Tompel
lavastusjuht Andres Bergström
dekoratsioonide teostajad Toivo Sakk,
Juho Kokamägi, Andrus Muuga, Lea Ojam,
Taivo Mürsepp, Enna Jürine
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
kavalehe koostaja Ene Paaver
plakati foto autor, plakati ja kavalehe
kujundaja Kadri Hallik
Fotod proovist Luda Boiko
kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Täname →

Heili Sepp, Siim Möistlik, Elss Raidmets,
Ene-Liis Semper, Liisamari Viik, Evig Lys, Piret Piirsoo

Peatoetaja

Toetajad

Partnerid

Teatri tegevust rahastab

KULTUURIMINISTEERIUM

Teatri pileteid müüb

